

Bijna had Eugène Dubois zijn wereldberoemde fossiel *Anthropopithecus erectus* genoemd, maar nog juist op tijd zag hij in dat hij te maken had met een tussenvorm tussen mensen en mensapen en veranderde hij de naam in *Pithecanthropus erectus*, rechtop lopende aapmens. Deze flits van inzicht is af te leiden uit een doorhaling in het manuscript van zijn boek “*Pithecanthropus erectus, eine menschenähnlichen Uebergangsform aus Java*”. Later is de naam veranderd in *Homo erectus*. De Javamens van Dubois, die hij vond in 1891/1892, was in veel opzichten bijzonder: *H. erectus* was de eerste soort van de homininen-lijn die uit Afrika migreerde, de eerste die geassocieerd wordt met de jacht en het leven in een thuisbasis, de eerste die een sprong in hersenvolume laat zien en de eerste die alle anatomische aanpassingen aan het rechtop lopen compleet had.

Homo erectus is ook een soort met een grote variatie aan verschijningsvormen, zo groot dat veel auteurs niet minder dan vijf vormen tot het *H. erectus*-complex rekenen die vaak als aparte soorten onderscheiden worden: naast *H. erectus* *H. ergaster*, *H. naledi*, *H. georgicus*, *H. antecessor*, plus nog een afstammeling, de eilandvorm *H. floresiensis*. In 2013 ontstond ophef onder paleontologen toen David Lordkipanidze, de leider van een *erectus*-opgraving in Dmanisi, Georgië, vijf verschillende schedels die in Dmanisi gevonden zijn, maar grote onderlinge verschillen in morfologie en hersenvolume vertonen, allemaal tot *H. erectus* rekende. Mogelijkerwijze houdt de grote variatie verband met het feit dat *H. erectus* een cruciale tussenpositie inneemt in de evolutie van de homininen, die gekenmerkt wordt door twee zwak met elkaar gecorreleerde trends: toename van het hersenvolume en afname van prognathie.

In deze lezing worden de posities van *H. erectus* en zijn evolutionair verwante soorten in de stamboom van de homininen besproken. Hoe moet *H. erectus* in die gecompliceerde stamboom geplaatst worden en welke processen dreven de evolutie? Ook zal ingegaan worden op de vindplaatsen van *H. erectus* en de raadselachtige Floresmens. Dubois heeft een in alle opzichten unieke Nederlandse bijdrage geleverd aan onze kennis van de humane evolutie.

Verder lezen: N.M. van Straalen & D. Roelofs (2017); *Evolueren wij nog?*